

Решивська Я. В.,

студентка групи П-3

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник : Павліченко І.М. – старший викладач кафедри права та правоохоронної діяльності м. Житомир

ІНСТИТУТ ПРИПИНЕННЯ (РОЗІРВАННЯ) ШЛЮБУ В РИМСЬКОМУ ПРАВІ ТА ЗА ЧИННИМ СІМЕЙНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Конституція України у статті 51 закріплює: «Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї»[1]. Тобто, на конституційному рівні закріплено принцип свободи укладання та припинення шлюбу, а також принцип юридичної рівності жінки та чоловіка з питань укладання та припинення шлюбу. Зазначені положення Конституції також є відображенням змісту статті 16 Загальної декларації з прав людини.

Право Стародавнього Риму мало неабиякий вплив на становлення та розвиток романо-германської правової сім'ї. Україна, як представниця континентальної правової сім'ї, також формувала свою правову систему під впливом римського права. Так, сімейне право України є однією з приватних галузей права, де має місце рецепційоване римське приватне право.

Отже, метою моєї дослідницької роботи є розгляд й порівняння інституту припинення шлюбу за римським і українським законодавством.

Для того, щоб аналізувати особливості припинення шлюбу за римським приватним правом та сучасним законодавством України слід дати визначення шлюбу.

Шлюб за римським правом – це союз чоловіка та жінки, союз на все життя, спілкування засноване на праві божому та людському. Законний шлюб укладався лише між римськими громадянами, які мали на це право. За римським правом законний шлюб поділявся на шлюб із чоловічою владою (*cum manu*) та шлюб без чоловічої влади (*sine manu*).

Сімейний кодекс України в ч.1 ст.21 зазначає, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [3].

Які ж були підстави припинення шлюбу в Римі? Якщо проаналізувати джерела римського приватного права, то шлюб припинявся внаслідок: по – перше, смерті одного із подружжя, по – друге втрати свободи або громадянства і по – третє розірвання шлюбу (розлучення) [4, с. 134].

Припинення шлюбу внаслідок утрати свободи з оберненням одного з подружжя в рабство мала наслідком припинення шлюбу в окремих випадках. Якщо особа, що була захоплена в полон і обернена в рабство поверталася потім до Риму, вона на підставі юридичної фіксації розглядалася як така, що ніколи не втрачала ні свободи, ні громадянства. Влада такої особи над дружиною в шлюбі *cum manu* ніколи не зупинялася. Шлюб *sine manu* як фактичний, а не юридичний зв'язок вважався припиненим. Але шлюб вважався таким, що продовжується, якщо подружжя разом перебувало у полоні [2, с. 48].

Втрата особою громадянства відбувалася найчастіше з утратою свободи особи, що спричиняло втрату правоздатності. Відсутність правоздатності мала наслідком неможливість укладання шлюбу чи збереження існуючого.

Сімейне життя буває нелегким, а шлюб не завжди триває «поки обидва будуть жити», тому виникає потреба припинити співжиття. Це завдання досягається через розлучення.

У римському праві діяв принцип широкої свободи розлучень. Відомі різні підстави та порядок розлучення: у шлюбі *cum manu* розлучення здійснювалося тільки за волею чоловіка (*repudium*), а шлюб *sine manu* розривався за бажанням як чоловіка, так і дружини (*divortium*).

Розлучення в односторонньому порядку дозволялося тільки за умови наявності належної підстави та дозволу сімейного суду. Належними підставами для розлучення були: неналежна поведінка одного з подружжя, який порушив подружню вірність або вчинив замах на життя другого із подружжя. Дозволялося розлучення через безпліддя та бажання жити в монастирі.

Сімейний суд розглядав питання, пов'язані із розірванням шлюбу. На початкових етапах свого формування сімейний суд складався з числа родичів подружжя, а тому був добре ознайомлений з особливостями їх шлюбного життя. Пізніше до розгляду справи про розлучення, могли залучатися ті особи, які не були родичами заінтересованих осіб [5, с. 40].

Безпідставне розірвання шлюбу розглядалося як безчесне діяння. Якщо не було надано доказів, то безпричинне розлучення каралося штрафом (*retentiones*).

З більш кращим розумінням терміну шлюб та покращенням майнового та особистого стану дружини процедура розлучення у Римі суттєво змінювалася.

Сімейний кодекс України у статті 104 передбачає такі підстави припинення шлюбу: внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим; внаслідок його розірвання; якщо один із подружжя помер до набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу, вважається, що шлюб припинився внаслідок його смерті; якщо у день набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу один із подружжя помер, вважається, що шлюб припинився внаслідок його розірвання [3].

Отже, підстави для припинення шлюбу в римському праві та в українському є спільними: смерть одного з подружжя, розлучення.

Сімейний кодекс України у статті 105 містить перелік процесуально-правових підстав для розірвання шлюбу, якими можуть бути: заява одного із подружжя, спільна заява подружжя, позов дружини чи чоловіка [3].

Розірвання шлюбу здійснюється через державний орган реєстрації актів цивільного стану та суд, згідно з положеннями Сімейного кодексу України.

Шлюб може бути розірвано державним органом реєстрації актів цивільного стану у випадку розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке не має дітей, а також за заявою одного з подружжя незалежно від наявності майнового спору у випадках, якщо другий із подружжя визнаний безвісно відсутнім, недієздатним або засуджений за вчинення злочину до позбавлення волі на строк не менш як три роки.

Розірвання шлюбу відбувається через суд за спільною заявою подружжя, яке має дітей, а також за позовом одного з подружжя.

Отже, розлучення – це найпоширеніша форма припинення шлюбу за життя подружжя. Попри давність існування інституту розлучень, в сучасних умовах воно має рецедовані риси «римських розлучень» і власні «сучасні» особливості, що пояснюється розвитком суспільства. Необхідно зазначити, що римське сприйняття розірвання шлюбу (розлучення) не відповідає його українським чи іншим аналогам. Оскільки, як правило, розірвання шлюбу передбачає залучення публічної влади до таких відносин, в той час як у відносини римлян при припиненні шлюбу влада не втручалася [6, с. 139].

Отже, римське приватне право мало значний вплив на становлення українського права. Дослідивши законодавчу базу, можна зробити висновок, що інститут припинення шлюбу у римському приватному праві в повному обсязі не знайшов відтворення у сучасному сімейному праві України, але римське право заклало фундамент, а українське законодавство з плином часу додавало свої характерні норми та удосконалювало попередні, що дозволяє кожному громадянину повністю реалізовувати своє право на шлюб.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 №254 к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020, №27-IX
2. Борисова В. І. Основи римського приватного права: Підручник // В. І. Борисова, Л. М. Баранова – Х. : Право, 2008. – 218 с.
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. Редакція від 03.07.2020, підстава - 720-IX
4. Памятники римського права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. – М.: Зерцало, 1997. – 608 с.
5. Драгомирова Ю. В. Розірвання шлюбу у римському приватному праві / Ю. В. Драгомирова. – С. 39–41
6. Казанцев, Л. Н. О разводе по римскому праву в связи с историческими формами римского брака. Период языческий / Л. Н. Казанцев. – Киев: Тип. Имп. ун-та св. Владимира, 1892. – 247 с.